

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Moniammatillisuuden maisema

Näkökulmana viittomakommunikaatio-opettajan ja puheterapeutin yhteistyö sekä Down-lapset
yhtenä viittomakommunikaation opetuksen kohderyhmänä

Niina Kanninen

Viittomakielentulkin koulutusohjelma (240 op)

04/2013

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Viittomakielentulkin koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Niina Kanninen	Sivumäärä 40 ja 1 liitesivua
Työn nimi Moniammatillisuuden maisema. Näkökulmana viittomakommunikaatio-opettajan ja puheterapeutin yhteistyö sekä Down-lapset yhtenä viittomakommunikaation opetuksen kohderyhmänä	
Ohjaava(t) opettaja(t) Sirpa Lyytinen	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Anu Leinonen	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyöni tavoitteena oli tuottaa uutta tietoa viittomakielentulkin ja puheterapeutin yhteistyön vaikutuksista perheopetuksen suunnittelussa. Lisäksi opinnäytetyöni tarjoaa käytännön toimintamallin viittomakommunikaation opettajana työskenteleville tulkeille heidän pohtiessaan millaisia asioita tulee huomioida suunniteltaessa opetusta perheelle, jossa on Down-lapsi.</p> <p>Opinnäytetyöni on toteutettu siten, että olen itse toteuttanut tutkielmani toiminnallisen osuuden eli perheopetuksen suunnittelun yhteistyössä puheterapeutin Anu Leinosen kanssa. Opettamassani perheessä oli Down-lapsi. Kahta edellä mainitsemaani asiaa havainnoiden sekä puheterapeutti Anu Leinosta haastatellen olen toteuttanut tutkielmani tapaustutkimuksena. Anu Leinonen toimi myös opinnäytetyöni tilaajana.</p> <p>Lähestyin kahta tutkielmani näkökulmaa kahden tutkimuskysymyksen kautta. Ensimmäisellä tutkimuskysymyksellä halusin selvittää kuinka puheterapeutin ammatillisen näkemyksen hyödyntäminen tukee viittomaopetuksen suunnittelua, kun opetettavassa perheessä on Downin syndrooma –lapsi? Toisella tutkimuskysymyksellä halusin selvittää mitä viittomakielentulkien tulee huomioida suunnitellessaan viittomaopetusta perheelle, jossa on Downin syndrooma –lapsi?</p> <p>Aihe on ajankohtainen ja toivon, että opinnäytetyöni on osana ”rakentuvaa siltaa” kahden kielihäiriöisten lasten kanssa työskentelevän ammattiryhmän välillä. Tästä syystä olen suunnannut tutkielmani sekä viittomakielentulkeille että puheterapeuteille. Toivon että yhteistyö lisääntyisi, sillä tutkimustulosten mukaan yhteistyöllä on positiivisia vaikutuksia opetuksen suunnittelulle.</p> <p>Huomasin että konsultoiminen lapsen hoitavan puheterapeutin kanssa ennen perheopetuksen alkamista, auttaa viittomakielentulkia hahmottamaan opetettavassa perheessä olevan lapsen yksilölliset tarpeet sekä mahdollistaa puheterapeutin ammatillisen näkemyksen hyödyntämisen opetettavia aiheita mietittäessä. Down-lapset puolestaan ovat hyvin heterogeeninen opetuksen kohderyhmä, joka omalta osaltaan myös korostaa viittomakielen tulkin ja puheterapeutin yhteistyön merkityksellisyyttä. Down-lapsen kanssa onkin tärkeää muistaa lasten yksilöllisyys, Downin syndrooman asettamat haasteet lapsen käytökseen sekä terveydentilaan. Lisäksi on tärkeää kohdata lapsi aina avoimin ja positiivisin mielin sekä antaa aikaa lapsen tutustumiselle opetuksen alussa.</p> <p>Olen pyrkinyt tuomaan tutkielmallani esille asioita, joista on hyötyä käytännön tasolla opetusta suunniteltaessa. Lisäksi toivon, että viittomakielentulkit sekä puheterapeutit ymmärtäisivät tutkielmani lukemisen jälkeen paremmin millaisia vaikutuksia yhteistyöllä voi olla opetuksen suunnitteluvaiheelle.</p>	
Asiasanat viittomakielentulkki, viittomaopetus, viittomakommunikaation opettaja, puheterapeutti, moniammatillisuus, Downin syndrooma, varhaiskuntoutus	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Sign Language Interpreting

ABSTRACT

Author Niina Kanninen	Number of Pages 41
Title The field of co-operation. Aspect on the co-operation among sign language interpreters and speech theparists. Aspect also on children with Down syndrome as one the clientele.	
Supervisor(s) Sirpa Lyytinen	
Subscriber and/or Mentor Anu Leinonen	
Abstract <p>The aim of this thesis was to provide new information about the influence of co-operation between sign language interpreter and speech therapist when planning a teaching period for a family. Also this thesis provides an operational model for the sign language interpreters who are working as a teacher of supportive signing.</p> <p>The operational model can be used when a sign language interpreter is planning the execution of the teaching period among families with children who have the Down syndrome.</p> <p>My thesis is executed in a way where I planned the teaching period in co-operation with speech therapist. The family that I taught had a child with the Down syndrome. I used the method of observation, interview and case study. The subscriber of my thesis is Speech Therapist Anu Leinonen.</p> <p>There were two research problems in this thesis. The first one was how co-operating with speech therapist supports planning the execution of a teaching period for families with the Down syndrome? The second one was what do sign language interpreters need to take in to consideration when planning a teaching period for a family where there is a child with the Down syndrome?</p> <p>The topic of my thesis is current and I would like it to be a part of the “bridge that is being built” among these two professional groups that are working among children with disorder within language development. Because of this reason, I have decided to direct the thesis to sign language interpreters and speech therapists. I hope that the co-operation would increase, because according to my results it has positive effects on the planning of a teaching period.</p> <p>I noticed that consultation with speech therapist before the beginning of a teaching period helps the sign language interpreter to perceive the individual needs of a child. Also it made possible for me to benefit from to speech therapist professional knowledge in the process of planning the teaching period. Children with the Down syndrome are a heterogeneous group and there for it increases the importance of co-operation among interpreters and therapist. When working with children with the Down syndrome, it is important to recognize the individualism, challenges that might occur within their behavior and health. Also it is important to confront the child always with an open and positive mind and give enough time for getting to know the child at the beginning of the teaching period.</p> <p>My goal was to bring such subjects to the knowledge of the reader that could be taken into their advantaged when planning a teaching period. Also I wish that sign language interpreters and speech therapist would realize what kind of benefits there are for the stage of planning a teaching period.</p>	
Keywords Sign language interpreters, Down syndrome, Children with Down syndrome, co-operation	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	7
2.1 Näkökulmat	7
2.2 Tutkimuskysymykset	
3 TUTKIMUSMENETELMÄT	8
3.1 Tapaustutkimus	8
3.2 Haastattelu	9
3.3 Havainnointi	10
4 MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ	10
4.1 Moniammatillisuus Down-lapsen kuntoutustyössä	11
4.2 Kuntoutussuunnitelma	12
4.3 Varhaiskuntoutuksen merkitys Down-lapselle	14
4.4 Kielenkuntoutus varhaiskuntoutuksen osana	15
5 DOWNIN SYNDROOMA	18
5.1 Downin syndrooman kuvaus	18
5.2 Down-lapsen erityispiirteet kielen oppijana	20
6 MONIAMMATILLISUUDEN OSAPUOLET	22
6.1 Viittomakielen tulkki	22
6.2 Puheterapeutti	23
7 TOTEUTUS	24
8 TULOKSET	25
9 POHDINTA	33
LÄHTEET	36

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni tavoitteena oli toteuttaa viittomakommunikaation opetus perheelle, johon kuuluu Down-lapsi. Tutkielmassa havainnoin ja pohdin millainen vaikutus viittomakielentulkin ja puheterapeutin yhteistyöllä on perheopetuksen suunnitteluun. Lisäksi halusin tuoda työssäni esille huomionarvoisia asioita Down-lapsista viittomakommunikaatio-opetuksen kohderyhmänä.

Käytän tutkielmassani ammattinimikkeitä ”viittomakielentulkki” sekä ”viittomakommunikaation opettaja” samassa merkityksessä, sillä koen, että viittomakielentulkki -nimikkeen käyttäminen ei sovellu tilanteisiin, joissa kerron viittomakommunikaatio-opetuksesta. Viittomakommunikaation opettajista puhuessani viittaa henkilöihin, jotka ovat koulutustaustaltaan viittomakielentulkkeja, mutta toimivat myös viittomakommunikaation opettajina.

Opinnäytetyöni toiminnallinen osuus koostui 20 opetustunnin suunnittelusta ja toteutuksesta. Opetusjakson tarkoituksena oli palvella perheen tarvetta saada lisäkoulutusta viittomien käytöstä. Perhe oli saanut ensimmäisen kerran viittomaopetusta talvella 2010. Perheen lisäkoulutuksen tarve pohjautui perheen omaan mielipiteeseen sekä perheen hoitavan puheterapeutin suositukseen.

Suunnittelin opetusjakson yhteistyössä puheterapeutti Anu Leinosen kanssa. Hän toimi opinnäytetyöni tilaajana. Hän on myös opetettavan perheen Down-lapsen hoitava puheterapeutti. Kirjallisessa osuudessa pyrin tuomaan esille Down-lapseen liittyviä seikkoja viittomaopetuksen näkökulmasta sekä viittomakielentulkkien ja puheterapeuttien yhteistyön vaikutuksia viittomaopetuksen suunnitteluun.

Toivon opinnäytetyöni olevan osa ”rakentuvaa siltaa” viittomakielentulkkien ja puheterapeuttien välillä. Lisäksi tavoitteenani oli tuoda esille huomionarvoisia seikkoja viittomaopettajille, jotka opettavat perheessä, jossa on Down-lapsi.

Tutkielmani aloittamisen jälkeen edellä mainitsemani ”silta” kahden ammattiryhmän välille on jo alkanut rakentua. Tällä hetkellä ainakin Etelä-Suomen alueella toimiva Evantia Oy on ottanut käyttöönsä uuden suosituksen, jonka mukaan viittomakommunikaation opettajan tulee ottaa yhteyttä perheen kanssa työskentelevään puheterapeuttiin ennen opetusjakson alkua. Suosituksen tarkoituksena on varmistaa, että viittomaopetusta aloittavalla viittomaopettajalla on kaikki tarvittavat tiedot perheen sekä perheen lapsen tilanteesta. Evantia Oy:n käyttämän suosituksen mukaan viittomaopettajan ja puheterapeutin yhteistyö jatkuu vielä opetuksen päätyttyä, jolloin viittomaopettaja kirjaa loppuraportin, jossa hän ilmaisee ammatillisen näkemyksensä jatkokoulutuksen tarpeesta. Loppuraportti toimitetaan eteenpäin perheen parissa työskentelevälle sosiaalityöntekijälle. (Kujala & Savonsalmi 2012.)

Uskon, että edellä mainitun kaltainen suositus tullaan ottamaan käyttöön myös laajemmin Suomessa. Keskityn opinnäytetyössäni havainnoimaan ja pohtimaan, millaisia vaikutuksia yhteistyöllä on nimenomaan opetuksen suunnitteluvaiheessa.

Aihetta viittomakielentulkin ja puheterapeuttien yhteistyöstä ovat tutkineet myös Sohvi Koski sekä Tanja Koskiniemi (2011) opinnäytetyössään ”Yhteistyön avaimet. Toimintamalli tukiviittomaopettajien ja puheterapeuttien väliseen yhteistyöhön”. Koski & Koskiniemi ovat opinnäytetyönään toteuttaneet toimintamallin viittomaopettajien ja puheterapeuttien moniammatillisen yhteistyön kehittämiseksi.

2 TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyöni tavoitteena oli tuottaa uutta tietoa viittomakielen tulkeille sekä puheterapeuteille heidän keskinäisen yhteistyönsä vaikutuksista perheopetuksen suunnittelulle. Lisäksi halusin tuoda esille Down-lasten viittomakommunikaatio-opetukseen vaikuttavia asioita. opetukseen vaikuttavia asioita.

2.1 Näkökulmat

Olen pohtinut tutkielmassani viittomakielentulkin ja puheterapeutin välisen yhteistyön merkitystä. Näkökulma viittomakielentulkin ja puheterapeutin välisestä yhteistyöstä on laaja, joten rajasin opinnäytetyöni aiheen viittomaopetuksen suunnitteluun.

Toisena näkökulmana käsittelen Down-lapsia yhtenä viittomaopetuksen asiakasryhmänä. Tätä näkökulmaa lähestyn tuomalla opinnäytetyössäni esille Downin syndrooman kuvauksen sekä Down-lapsen kuntoutukseen, oppimiseen ja kielelliseen kehitykseen liittyviä seikkoja.

2.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymysteni perusteella halusin selvittää kiinnostukseni kohdetta kattavasti mutta samalla selkeästi rajatulla tavalla. Opinnäytetyöni tilaaja antoi minulle vapaudet toimia omien kiinnostuksen kohteitteni mukaan. Hän kuitenkin toivoi opinnäytetyön tuottavan uutta tietoa viittomakommunikaation opettajan ja puheterapeutin yhteistyön vaikutuksista. Opinnäytetyöni tilaajan toive on huomioitu ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä. Toisen tutkimuskysymyksen toivon tarjoavan käytännöntason vinkkejä viittomakommunikaation opettajille aiheesta, josta ei vielä mielestäni ole saatavilla riittävästi tietoa. Opinnäytetyöni aiheen ja tietoperustan alustavan kartoituksen jälkeen muotoilin tutkimuskysymykseni seuraavasti:

1. Kuinka puheterapeutin ammatillisen näkemyksen hyödyntäminen tukee viittomaopetuksen suunnittelua, kun opetettavassa perheessä on Down-lapsi?
2. Mitä viittomakielentulkkiin tulee huomioida suunnitellessaan viittomaopetusta perheelle, jossa on Down-lapsi?

3 TUTKIMUSMENETELMÄT

Tutkimusmenetelmät, joita opinnäytetyössäni käytin, olivat tapaustutkimus, havainnointi sekä haastattelu. Päätin lähestyä tutkimuskysymyksiä tapaustutkimuksen, havainnoinnin ja haastattelun avulla, sillä opinnäytetyöni ei sisällä suurta otosta Down-lapsista eikä puheterapeuteista, paitsi yleisellä teoriatasolla.

3.1 Tapaustutkimus

Tapaustutkimus kuuluu kolmen traditionaalisen eli perinteisen tutkimusstrategian joukkoon. Kaksi muuta tutkimusstrategiaa ovat kokeellinen (eksperimentaalinen) tutkimus sekä kvantitatiivinen survey-tutkimus. Tapaustutkimuksen nimi on vaihdellut aikakausien mukaan, vaikka itsessään tutkimusstrategialla onkin jo pitkät perinteet ja sen on esiintynyt jo varhain edellä mainittujen kokeellisen ja survey-tutkimuksen rinnalla. Tapaustutkimukseen on liitetty termejä kuten "kenttätyö" (field work) sekä "osallistuva havainnollistaminen" (participant observation). Näiden termien rinnalle tuotiin vuonna 1995 termi "tapaustutkimus". (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2010, 134.)

Tapaustutkimukselle (case study) tyypillistä on, että tämäntyyppinen tutkimusmuoto pystyy tarjoamaan eksaktia eli tarkkaa ja erottuvaa tietoa "yksittäisestä tapauksesta

tai pienestä joukosta toisiinsa suhteessa olevia tapauksia” (Hirsjärvi ym. 2010, 134-135). Omassa opinnäytetyössäni on kyse yksittäisten tapauksien havainnoimisesta. Tutkielmassani olen havainnoinut yksittäistä perhettä sen normaalissa kotiympäristössä, perheen Down-lapsen käyttäytymistä sekä puheterapeutin yhteistyön vaikutuksia viittomakommunikaation opetuksen suunnittelussa. Käytännössä tämä tarkoitti omien havaintojeni kirjaamista läpi opinnäytetyöprosessin sekä havaintojen reflektointia kirjallisuuteen peilaten.

Tavoitteena oli löytää vastauksia molempiin tutkimuskysymyksiini tapaustutkimuksen avulla. Tapaustutkimukselle tyypillistä on myös havainnoinnin yhdistäminen haastatteluun (Hirsjärvi ym. 2010, 135).

3.2 Haastattelu

Haastateltavana henkilönä minulla oli opinnäytetyöni tilaaja Anu Leinonen. Kyseessä oli yksilöhaastattelu, joka toteutettiin 28.3.2013 puhelinhaastatteluna. Haastattelumuotona oli avoin haastattelu.

Avoimessa haastattelussa on tarkoituksena antaa haastateltavalle mahdollisuus tuoda omia näkemyksiään avoimesti esille ilman, että ennalta suunnitellut kysymykset ohjaavat haastattelutilannetta liian tarkasta (Hirsjärvi ym. 2010, 209). Tein haastattelurunon, jota mukaillen haastattelu eteni. Haastattelurunko on opinnäytetyöni liitteenä. Haastattelun avulla halusin selvittää Anu Leinosen näkökulmaa puheterapeutina siitä, millaisiksi hän koki yhteistyön vaikutukset. Tällä tavoin minulla oli mahdollisuus saada molempien ammattikuntien edustajien ajatukset esille opinnäytetyöni ”tulokset”-osiossa.

Avoimen haastattelun yhdeksi haasteeksi mainitaan, että haastattelutilanteen anti ei aina välttämättä vastaakaan haastattelijan odotuksia. Voi olla, ettei haastattelutilanne ole riittävän vapautunut, jolloin haastateltavalta saatu informaatio voi jäädä oletettua suppeammaksi. Ratkaisuksi tämänkaltaisen tilanteen välttämiseksi on esitetty pari- ja ryhmähaastattelun suosimista. (Hirsjärvi ym 2010, 210.) Itse uskoin haastattelun

sujuvan ongelmitta myös yksilöhaastatteluna, sillä emme olleet haastateltavani kanssa vieraita toisillemme eikä opinnäytetyöprosessin aikana ollut ilmennyt vaikeuksia keskinäisessä vuorovaikutuksessa.

3.3 Havainnointi

Käytän tapaustutkimuksessani havainnointia haastattelun tukena. Havainnoinnin avulla saa käyttöön tietoa luonnollisessa ympäristössä tapahtuvista ilmiöistä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 212). Luonnollisella ympäristöllä tarkoitan tässä tilanteessa sekä puheterapeutin kanssa käytyä kanssakäymistä sekä perheessä tapahtunutta opetusta. Havainnoin puheterapeutin kanssa käydyn vuoropuhelun vaikutuksia perheopetuksen suunnittelulle sekä opetusten aikana tekemiäni havaintoja perheen Down-lapsen erityispiirteistä ja opetuksen sujuvuuden kannalta oleellisista seikoista.

4 MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ

Moniammatillisessa yhteistyössä eri alojen toimijat työskentelevät yhdessä yhdistäen erityisosaamisensa. Osaaminen eli tiedot ja taidot yhdistetään yhteisen sovitun tavoitteen saavuttamiseksi. Työskentelyn aikana toimijat täydentävät toinen toisiaan asiakaslähtöisellä tavalla, yli organisaatio- ja sektorirajojen. Kyse on yhdessä toimimisesta ja toinen toisiltaan oppimisesta. (Leathard 2003, 5.) Hakkarainen, Lonka & Lipponen (1999) osoittavat, että moniammatillista yhteystyötä hyödynnettäessä saavutetaan jotain, johon ihminen ei yksin pysty (Karila & Nummenmaa 2001, 75).

Moniammatillisuuden perusidea on yksinkertainen; jokainen on oman alansa asiantuntija. Moniammatillisuus voidaan määritellä myös laatutyöskentelyksi. Laatutyöskentelyssä osataan hyödyntää muiden keräämää tietoa ja osaamista aivan kuten Leathard (2003) myös edellä esittää. (Karila & Nummenmaa 2001, 131.)

4.1 Moniammatillisuus Down-lapsen kuntoutustyössä

Hyvä esimerkki moniammatillisesta yhteistyöstä on Down-lapsen varhaiskuntoutuksesta vastaava kuntoutustiimi eli kuntoutustyöryhmä. Kuntoutustiimi toimii aina yhteistyössä lapsen perheen kanssa ja kuntoutuksesta tulee parhaimmillaan luonnollinen osa perheen arkea. Yleisimmin Down-lapsen kuntoutustiimiin kuuluu erilaiset terapeutit kuten puhe-, toiminta- ja fysioterapeutti. Terapeuttien lisäksi tiimiin voi kuulua myös lääkäri, psykologi, terveydenhoitaja, sosiaalityöntekijä, kotihoidonohjaaja sekä mahdollinen päiväkodin opettaja ja oma avustaja. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2009, 21.)

Koski & Koskiniemi (2011, 19) tuovat opinnäytetyössään esille sen, että myös tukiviittomaopettajien olisi hyödyllistä osallistua kuntoutusryhmän tapaamisiin. Tapaamiset mahdollistaisivat tukiviittomaopettajien ja puheterapeuttien välisen tiedonvaihdon. Myös fysioterapeutin tapaaminen voi olla hyödyllistä lapsen motoristen taitojen näkökulman vuoksi. (Turun yliopistollinen keskussairaala 2005). Uskon, että Down-lasten kanssa työskenneltäessä tulee vastaan tilanteita, jolloin tukiviittomaopettajan on huomioitava lapsen motoriset taidot opetettaessaan viittomia ja niiden käsimuotoja.

Ajattelen, että mikäli lapsella ei ole motoriikan asettamia esteitä viittomien muodostamiselle ja oppimiselle, puheterapeutit ja viittomaopettajat voisivat keskittyä heidän kahdenkeskiseen tiedon ja taidon jakoonsa eli heidän välisensä moniammatillisen yhteistyön kehittämiseen. Etuna tämänkaltaisessa menettelyssä olisi uusien näkökulmien löytyminen ja tiedon laajentuminen (Vehviläinen 2002, 51).

4.2 Kuntoutussuunnitelma

Seuraavaksi kerron Down-lapsen kuntoutussuunnitelmasta, sillä ajattelen, että myös viittomakielentulkkien on hyvä tiedostaa Down-lapsen kuntoutussuunnitelman laaja-alaisuus. Mielestäni kokonaisuuden hahmottaminen helpottaa ymmärtämään sen, mitä kaikkea Down-lapsen kuntoukseen voi kuulua. Kokonaisuuden hahmottamisen myötä tulkeilla on tieto siitä, mikä on viittomakielen tulkin rooli Down-lapsen kuntoutuksessa.

Edellisessä luvussa määrittelemäni kuntoutustiimi vastaa Down-lapsen yksilöllisen kuntoutusohjelman suunnittelusta, joka muotoutuu ryhmän säännöllisten tapaamisten yhteydessä (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2009, 35). Moniammatillinen kuntoutustiimi mahdollistaa toiminnallaan sen, että kuntoutussuunnitelmassa on huomioitu lapsen yksilölliset tarpeet, kehityskyky sekä perheen ja ympäristön voimavarat (Turun yliopistollinen keskussairaala 2005). Lapsen huomioiminen yksilönä ja ehjänä kokonaisuutena mahdollistaa lapsen todellisen toimintakyvyn tunnistamisen (Terveystieteiden tutkimuskeskus THL 2013).

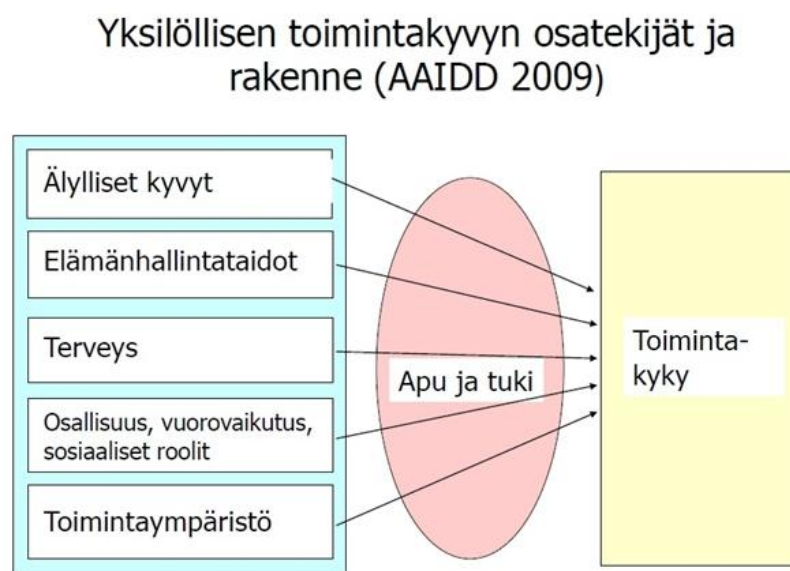
Kuntoutussuunnitelma on suositusluonteinen asiakirja, joka kohdistetaan ensisijaisesti Kelalle (Kansaneläkelaitokselle). Kela tekee kuntoutussuunnitelman sekä muiden käytössään olevien tietojen perusteella päätöksen lapsen kuntoutuksesta (kuntoutuspäätös). Kuntoutussuunnitelmassa esitetty palveluntuottaja toteuttaa kuntoutuksen mahdollisuuksien mukaan. Edellytyksenä on, että Kela on hyväksynyt palveluntuottajan toteuttamaan vaikeavammaisten kuntoutusta. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2009, 45.)

Suunnitelmasta tulee käydä ilmi, ketkä suunnitelman laadintaan ovat osallistuneet ja mikä on mahdollinen toteuttajataho. Suunnitelmasta tulee myös käydä ilmi, millä tavoin Downin syndrooma ja muut mahdolliset sairaudet aiheuttavat huomattavia vaikeuksia tai rasituksia selviytyä esimerkiksi kotona tai päiväkodissa. Lasten kohdalla arvioidaan erityisesti lapsen suoriutuminen suhteessa ikätason mukaiseen kehitykseen. Lisäksi suunnitelmassa kuvataan millä tavoin kuntoutus perustellusti turvaa tai parantaa lapsen selviytymistä. Suunnitelma laaditaan vähintään vuodeksi

ja enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Mikäli vanhemmat eivät pääse mukaan osallistumaan kuntoutustiimin tapaamiseen, tieto kulkee tällöin tiimin jäsenten välillä vanhempien suostumuksella (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2009, 44-45).

Kuntoutussuunnitelman ja kuntoutustiimin yhteistyön tärkeydestä kertoo mielestäni osuvasti American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (AAIDD):n vuonna 2010 julkaisema kaavio (Kuvio 1.) (Seppälä 2013). Kaaviosta käy ilmi, mistä kaikista eri osa-alueista vammaisen lapsen toimintakyky muodostuu.

KUVIO 1. Yksilöllisen toimintakyvyn osatekijät ja rakenne

Lähde: Seppälä, 2012.

Kaaviota tarkasteltaessa on helppoa huomata, kuinka monialaisesti ja laajasti toimintakykyä arvioidaan. Toimintakykyä arvioidessa ihminen nähdään bio-psyko-sosiaalisena kokonaisuutena. Bio-psyko-sosiaaliseen kokonaisuuteen kuuluvat fyysiset ominaisuudet, suorituskky, voimavarat ja sosiaaliset suhteet ja roolit. Toimintakyky kuvaa yksilön suhdetta ympäristöön, jossa yksilön tarpeet kohtaavat kulloisenkin tilanteen fyysiset ja sosiaaliset vaatimukset. (Seppälä, 2012.)

4.3 Varhaiskuntoutuksen merkitys Down-lapselle

Kuntoutuksen tärkein tavoite on, että eri kuntoutusmuodot yhdessä takaavat lapselle mahdollisimman onnellisen lapsuuden sekä aikuisuuden (von Tetzchner & Martinsen 2000, 109; Kehitysvammaisten Tukiliitto 2009, 44). Down-lapsille ei ole olemassa oireyhtymälle spesifiä kuntoutusta. Lapsen yksilölliset taidot ja kehitykselliset vaikeudet tulee huomioida sopivaa kuntoutusmuotoa suunniteltaessa (Kehitysvammaisten Tukiliitto 2009, 45), sillä hyvän kokonaiskuntoutuksen sisältö muotoutuu aina yksilöllisten tarpeiden mukaan (von Tetzchner & Martinsen 2000, 110). Yksilöllisiin tarpeisiin lukeutuu myös ympäristön huomioiminen, sillä vaikka Down-lasten diagnoosi olisi sama, lapsen ja perheen yksilöllinen tilanne on erilainen joka perheessä (Pietiläinen, 2012).

Yleisimpiä kuntoutusmuotoja Down-lasten kuntoutuksessa ovat fysio-, puhe- ja toimintaterapia. Näiden lisäksi kuntoutuksella on niin sanottuja yhteisiä tavoitteita, jotka keskittyvät vanhemmuuden tukemiseen, kommunikaatiomotivaation herättelyyn ja ylläpitoon sekä realististen, lapsen itsenäisyyttä tukevien tavoitteiden asettamiseen yhteistyössä vanhempien kanssa. (Kehitysvammaisten Tukiliitto 2009, 46.)

Launonen (2011, 264-267) tuo esille varhaiskuntoutuksen viisi lähtökohtaa, jotka toistuvat useassa lähteestä kehitysvammaisen lapsen sekä Down-lapsen varhaiskuntoutusta käsiteltäessä;

1. Mahdollisimman aikaisin aloitetulla kuntoutuksella saavutetaan parhaat tulokset.
2. Koti on lapsen ja perheen kannalta luonnollisin työskentely-ympäristö.
3. Vanhemmat ovat tärkeimmät vaikuttajat lapsen kehityksessä.
4. Lapsen ja vanhemman vuorovaikutus on toiminnan ydin.
5. Kuntoutuksen ja opetuksen perustana on yksilöllinen, lapsen kehitykseen ja sen vaiheisiin perustuva suunnitelma.

Halusin tuoda esille Launosen (2011, 264-267) kirjaamat viisi kuntoutuksen lähtökohtaa, sillä ne kiteyttävät havaintojani, joita olen tehnyt opinnäytetyöni

prosessin aikana. Kerron tarkemmin tekemistäni havainnoista tutkielmani luvussa 9. Tulokset.

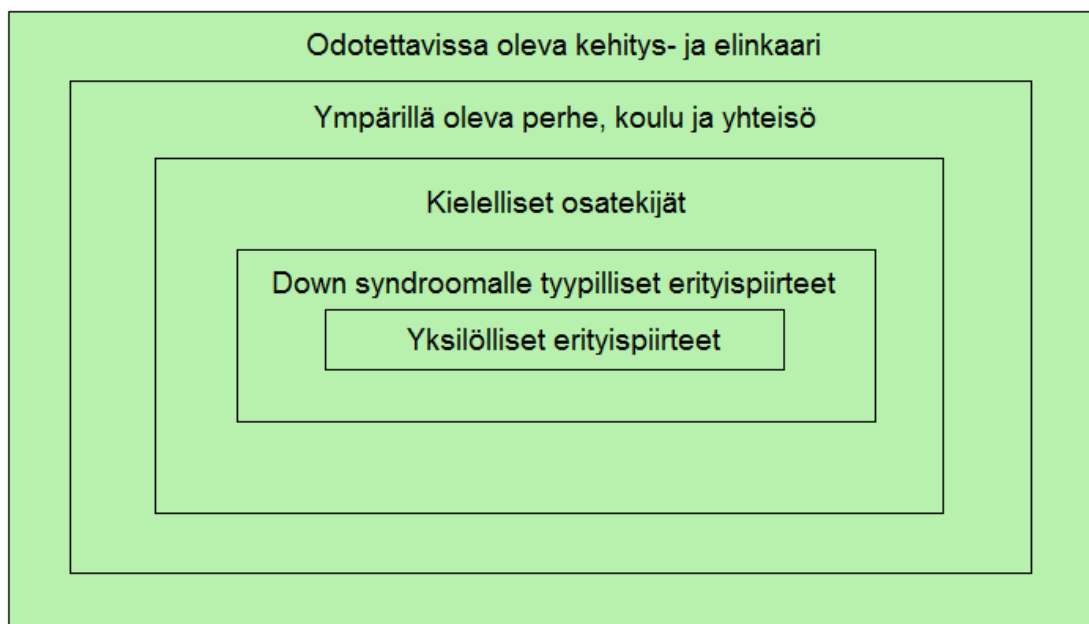
4.4 Kielenkuntoutus varhaiskuntoutuksen osana

Down-lapsen kielenkuntoutuksen tärkeyden ymmärtäminen on mielestäni erityisen tärkeää viittomakommunikaation opettajana toimivalle tulkille. Koen, että tulkkien on oleellista ymmärtää, mistä syistä kielenkuntoutuksen tärkeys muodostuu ja miksi sen merkitys niin monen Down-lapsen kohdalla korostuu.

Kielenkuntoutus on osa yksilöllisesti suunniteltua kokonaiskuntoutusta, jonka tärkeyttä painottavat myös Rondal & Buckley (2004, 1). Heidän mielestään henkilöiden, joilla on Downin syndrooma tulisi saada kielenkuntoutusta, joka pohjautuu *järkevän kielenkuntoutuksen periaatteisiin (sound principles)* sekä alla olevassa kuviossa (kuvio 2.) esitettyihin kielenkuntoutuksen eri ulottuvuuksiin. Kielenkuntoutuksen eri ulottuvuuksien huomioimisessa oleellista on, että eri osa-alueet nähdään omina osinaan, jotka toimivat kytköksissä toinen toisiinsa. (Rondal & Buckley 2004, 1.)

Yhä useammat tutkimukset ovat osoittaneet, että myös vammaisen lapsen kehitys ja toiminnollisuus noudattavat samoja säännönmukaisuuksia kuin kenen tahansa lapsen (Rondal & Buckley 2004, 2; Pietiläinen 2012). Ainut poikkeus on, että kaikilla vammaisilla lapsilla on kehityksessä ja toiminnallisuudessa tiettyjä rajoitteita tai puutteita. (Rondal, A. & Buckley, S. 2004, 2.)

KUVIO 2. Pääasiasialliset osatekijät Down –lasten kielenkuntoutuksessa

Lähde: Rondal & Buckley, 2004

Rondalin ja Buckleyn (2004,1) puhuessa järkevän kielenkuntoutuksen periaatteista ”*sound principles*”, ajattelen heidän tarkoittavan edellä mainittua seikkaa vammaisten henkilöiden kehityskaaresta ja toiminnallisuudesta. Vammaisen henkilön kehityskaareissa on omat rajoitteet ja puutteet, mutta kehityskaaren osatekijät ovat pohjimmiltaan samoja kuin tavallisesti kehittyvillä yksilöillä. Tulisikin aina nähdä kielenkuntoutuja yksilönä, jonka kielenkuntoutuksen tarpeet ja toimintakyky pohjautuvat hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa ja muotoutuvat lopulliseen muotoonsa vasta kaikkien kuviossa 2 esitettyjen osa-alueiden huomioimisen myötä (Rondal & Buckley 2004, 2).

Mielestäni moniammatillisuuden merkitys korostuu kielenkuntoutuksen osa-aluetta mietittäessä sekä erityisesti viittomaopetusta suunniteltaessa. Jotta viittomakielen tulkeilla olisi mahdollisuus ymmärtää Down-lapsi yksilönä, on hänen ymmärrettävä, mistä Down-lapsen kielenkuntoutuksen tarpeet muodostuvat. Lisäksi kun

tarkastellaan Down-lasta yksilönä, on myös huomioitava lapsen toimintakyky, aivan kuten kuviossa 2 on esitetty.

Viittomakielen tulkkina en joudu tekemään lapsen kielenkuntoutuksen tarpeiden arviointeja, mutta mielestäni kaikkien näiden osa-alueiden tiedostaminen on tärkeää. Onkin todettu, että osa viittomakielentulkeista voi kokea riittämätöntä tietoutta lapsen kuntoutukseen liittyvistä asioista (Kuivalainen 2001, 14).

Down-lapset kuuluvat diagnoosinsa perusteella ryhmään, jossa tietäntyyppisten erityisvaikeuksien todennäköisyys on keskimääräistä selvästi suurempaa. Down-lapsilla kielenkehitys on juuri sellainen osa-alue, jossa aiempien tutkimusten ja kirjallisuuden perusteella voidaan olettaa ilmenevän ongelmia. Tällöin yleiset varhaiskuntoutuksen käytännöt eivät todennäköisesti riitä, vaan tarvitaan spesifiä, oireyhtymälle tyyppillisten riskitekijöiden huomioon ottavaa kuntoutusta. Tästä syystä puheterapeuttisessa varhaiskuntoutuksen kehittälytyössä Downin oireyhtymä on tullut erityisesti esillä viime vuosien aikana. (Launonen 2006, 161-162.)

Jo vauvaiässä aloitetulla ja spesifillä kielenkuntoituksella on onnistuttu edistämään Down-lasten kommunikointia ja varhaista kielenkehitystä. Kielenkuntoutus on pitänyt sisällään lasta yleisesti aktivoivaa vuorovaikutusta sekä viittomien käyttöön ottoa ennen puheen ilmaantumista. On myös todettu, että kielen kehityksen tukeminen on tukenut myös Down-lasten sosiaalista ja kongitiivista kehittymistä. (Launonen 2006, 162.)

Vaikka varhaiskuntoutuksen hyödyllisyydestä on vielä eri puolilla maailmaa ristiriitaisia näkemyksiä, myönnetään yleisesti, että varhaiskuntoutuksella yleensä saavutetaan välittömiä vaikutuksia. Välittömänä vaikutuksena pidetään sitä, että lapsi oppii hänelle opetettuja asioita. Varhaiskuntoutuksen hyödyllisyyden lisäksi kiistellään siitä, kuinka paljon varhaiskuntoutuksen saaneet lapset ovat taidoissaan edellä niitä lapsia, jotka varhaiskuntoutusta eivät ole saaneet. Launonen (1998) toteaa, että suomalaisen tutkimuksen mukaan varhaiskuntoutusta saaneiden Down-lasten etumatka vertailuryhmään nähden säilyy ainakin kahdeksaan ikävuoteen saakka. (Launonen 2006, 162.)

5. DOWNIN SYNDROOMA

Olen tutkielmassa puhunut useaan otteeseen Down-lapsista, mutten olen vielä perusteellisesti avannut mistä Downin syndroomassa on kyse. Tämän luvun tarkoituksena on vastata kysymyksiin, joita lukijalle on voinut herätä tutkielmani lukemisen aikana tai kysymyksiin, joita lukijoilla on voinut herätä Down-lasten kanssa työskenneltäessä.

Down-lapsia sekä ylipäättään Downin syndroomaa käsitellään viittomakielen tulkin koulutuksen aikana hyvin vähän. Downin syndrooma on oireyhtymä, jonka edustajia uskon viittomakommunikaation opetustehtävissä tavattavan. Uskon näin, sillä Downin syndrooma on varsin yleinen oireyhtymä, johon kuuluu lisäksi vahvasti ongelmat kielenkehityksessä (Kallunki, Wilska & Leisti 1988, 5; Kaski, Manninen, Mölsä & Pihko, 1997, 37; Launonen 1996, 47). Tästä syystä koen tärkeäksi tuoda opinnäytetyössäni esille Downin syndrooman kuvauksen sekä kertoa, millaisia erityispiirteitä Down-lapsilla on kielen oppijana.

5.1 Downin syndrooman kuvaus

Downin syndrooma on luultavasti yksi tunnistetuimmista kehitysvammaisuuden muodoista. Tunnistettavuutta selittää Downin syndroomalle tyypilliset ulkoiset piirteet sekä Downin syndrooman yleisyys. Downin syndroomasta puhuttaessa tarkoitetaan geneettistä kehityshäiriötä, joka johtuu yleensä poikkeavuudesta kromosomiparissa 21 (Viitapohja 2010).

Vaikka Down syndroomaan liittyy monia tyypillisiä ulkoisia piirteitä, ei voida sanoa että kaikki Down-lapset ja -aikuiset näyttäisivät samalta. Tyypillisinä ulkoisina piirteinä pidetään matalaa kalloa, ylöspäin vinoja luomirakoja (mantelin muotoiset silmät),

leveää nenänselkää sekä poimuja nenänpuoleisissa silmäkulmissa. (Kallunki, Wilska & Leisti 1988, 11-12; Fergus 2009.)

Ulkoisten piirteiden lisäksi Down-lapsilla on usein silmissä taittovikaa, linssisamentumia sekä silmän akkomommodaatio eli silmien mukautuskyky on puuttellinen. Suu ja nielu ovat ahtaat, minkä seurauksena kieli saattaa pyrkiä työntymään ulos. Lisäksi kieli saattaa olla normaalia suurempi. Rakenteellisten poikkeavuuksien seurauksena Down-lapset sairastuvat helposti hengitysteiden tulehduksiin sekä välikorvantulehduksiin. Kuulon alenemisen ja liimakorvan ennaltaehkäisemisen vuoksi onkin tärkeää, etteivät välikorvantulehdukset jää hoitamatta. Tyypillistä Downin syndroomalle on myös lyhytkasvuisuus, myös sormet ovat usein lyhyen. Lisäksi Downin syndroomaan liittyy myös nelisormipoimu (Kaski, Manninen, Mölsä & Pihko 1997, 38-40), josta viittoma DOWN on saanut alkunsa.

Samat oireyhtymälle tyypilliset piirteet eivät kuitenkaan esiinny kaikilla Down-henkilöillä. Down-lasten kanssa työskenneltäessä on tärkeää muistaa, että jokaisella Down-lapsella on omat erityiset luonteenpiirteensä sekä vahvuutensa. (Fergus 2009.)

Downin syndrooman yleisyydestä taas puolestaan kertoo se, että Downin syndrooma on tunnetuin kehitysvammaisuutta aiheuttava kromosomihäiriö (Rinne Koti-säätiö 2010) sekä se on samalla yleisin yksittäinen kehitysvammaisuuden syy (Kallunki, Wilska & Leisti 1988, 5; Kaski, Manninen, Mölsä & Pihko, 1997, 37). Kun ajatellaan Downin syndrooman yleisyyttä, voidaan olettaa, että viittomakommunikaation opettajina toimivat viittomakielen tulkit tulevat luultavasti työssään tapaamaan Down-lapsia sekä heidän vanhempiaan. Lisäksi Downin syndrooman kuvausta ajatellen on viittomaopetusta suunniteltaessa huomioitava esimerkiksi Down-lasten sormien pituus, joka voi vaikuttaa viittomien muodostukseen ja yleiset korvavaivat, jotka voivat lisätä opetuskertojen peruuntumisia. On otettava huomioon myös silmien taittovika ja samentumat sopivaa opetusmateriaalia mietittäessä.

Downin syndrooma voidaan jakaa kolmeen eri luokkaan sen mukaan millaisesta kromosoni poikkeavuudesta on kyse. Yleisin poikkeavuuden muoto on trisomia, jota

myös kutsutaan trisomia-21:ksi. Toiseksi yleisin poikkeavuuden muoto on translokaatio, jota esiintyy 4-5 %:lla kaikista henkilöistä, joilla on Downin syndrooma. Harvinaisin on mosaikismi, jota esiintyy 1-2 %:lla Down-henkilöistä. Yleensä ihmisen solussa on 46 kromosonia, mutta Down-ihmisillä niitä on 47. Kehityshäiriö kaikissa muodoissaan aiheuttaa viivästyksiä sekä fyysiseen että henkiseen kehitykseen. (Leinonen 2012; National Association for Down Syndrome 2012.)

5.2 Down-lapsen erityispiirteet kielen oppijana

Downin syndroomaan liittyy hyvin vahvasti kielen kehityksen ja kommunikoinnin ongelmat. Syytä ongelmien syntyyn ei toistaiseksi vielä ole osattu tarkentaa, mutta huomionarvoista on muistaa, että Down-lasten kehityksessä on suuria yksilöllisiä eroja. (Launonen 1996, 47.)

On osoitettu, että useilla Down-lapsilla varhaisen kielen kehityksen taidot kehittyvät muita kognitiivisia taitoja hitaammin (Mundy, Kasari, Sigman & Ruskin 1995, 157). Kognitiivisten taitojen kehittymisellä tarkoitetaan lapsen taitoa kehittyä tietojen vastaanottajana, käsittelijänä sekä varastojana (Saarniaho 2005). On myös osoitettu, että voidaan olettaa mittavien kielenkehityksen viivästymien olevan yhteydessä Down-lapsen varhaiseen kielenkehitykseen ja erityisesti sanattoman viestinnän kehitykseen halujen ja tarpeiden ilmaisussa (Launonen 1996, 47). Down-lapset näyttävät olevan vuorovaikutuksessaan passiivisempia ja aloitteettomampia. Useat kielen varhaisvaiheen tutkijat korostavatkin esikielellisten kommunikointitaitojen merkitystä kehittyvän puhekielen muodostumisessa osana Down-lapsen kielenkehitystä. (Launonen 1996, 47.)

Down-lapsilla esiintyviä kielen kehityksen ja kommunikoinnin vaikeuksia ei voida selittää pelkästään älyllisellä heikkoudella (Launonen 1996, 47). Ne näyttävät olevan Downin syndroomalle tyypillisiä, vaikkakin monimuotoisia ja aina yksilökohtaisia.

Puheenkehityksen vaikeus on kuitenkin yksi niistä piirteistä, joka voidaan todeta Down-lapsista puhuttaessa. Down-lapsilla puheenkehityksen vaikeus liittyy erityisesti puheenkehityksen viivästyneisyyteen. Lisäksi Down-lapsen puheenkehityksen

viivästyksen kuntouttaminen on vaikeampaa kuin muiden kielenkehityksen osa-alueiden. (Launonen 1996, 47.)

Useat tutkijat ovat osoittaneet, että kielenkehityksen poikkeavuuden lisäksi henkilöillä, joilla on Downin syndrooma, on myös poikkeavuutta auditiivisesti eli kuulon varaisesti vastaanotetun tiedon prosessoinnissa. Marcell & Weeks (1988) esittävät tutkimustulostensa perusteella seuraavaa: normaalisti kehittyvät ihmiset ja muut kehitysvammaisryhmät pystyvät auditiivisesti vastaanotetun tiedon perusteella muistamaan paremmin esitettyjä muistisarjoja paremmin kuin visuaalisen eli näön varaisen tiedon perusteella. Henkilöillä, joilla on Downin syndrooma, tilanne on päinvastainen tai auditiivisen tiedon ja visuaalisen tiedon vastaanottamisella ei ole havaittu eroja. (Launonen 1996, 48.)

Pueschel, Gallagher, Zartler & Pezzullo (1987) ovat puolestaan osoittaneet, että Down-lasten selvytyminen tehtävissä, joissa käytettiin auditiivis-vokaalisia ja auditiivis-motorisia kanavia, oli heikompaa kuin visuo-vokaalisia ja visuo-motorisia kanavia käytettäessä (Launonen 1996, 47). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että Down-lapsen hyödynsivät tehokkaammin näkemäänsä kuin kuulemaansa informaatiota tehtävien suorittamisessa.

Marcellin & Weeksien sekä Puschelin ym. tutkimustulosten pohjalta on mahdollista tehdä johtopäätös siitä, että viittomien käyttäminen kommunikaation tukena olisi luonteva ratkaisu Down-lasten kielenkehityksen tueksi. Johtopäätöstä tukee lista Down-lasten tyypillisistä kommunikoinnin vahvuuksista. Down-lapset ovat yleensä taitavia pragmaattisilta taidoiltaan (Launonen 1996, 48) eli kielen käyttötaidoiltaan (Launonen 2011, 245). Down-lapset pyrkivät tulemaan ymmärretyksi, ja jotta ymmärretyksi tuleminen olisi mahdollista Down-lapset pyrkivät kompensoimaan kielellisten taitojen ongelmakohtia muun muassa ilmeillä, eleillä ja mikäli mahdollista myös viittomalla (Launonen 1996, 48).

Mielestäni on tärkeää muistaa myös itseilmaisun ja itsemääräämisoikeuden merkitys lapselle. Puhetta tukevien ja korvaavien kommunikointikeinojen käytön avulla lapsen itseilmaisuus helpottuu sekä tunne kuulluksi tulemisesta ja kyvystä vaikuttaa itseään koskeviin asioihin vahvistuu (von Tetzchner & Martinsen 2000, 15). Käytännössä

tämä voi tarkoittaa esimerkiksi lapsen päätöstä siitä haluaako hän pukea vihreän vai punaisen paidan päällensä. Antamalla lapselle tarvittavat työvälineet käyttöönsä, kuten viittomat, voidaan vahvistaa lapsen itsemääräämisoikeutta.

6. MONIAMMATILLISUUDEN OSAPUOLET

Koska tutkielmani kohderyhmänä ovat niin viittomakielen tulkit kuin puheterapeutitkin, halusin tuoda esille lyhyen kuvauksen molemmista ammattiryhmistä. Uskon, että näiden kahden ammattiryhmän yhteistyön vahvistumisen kannalta on tärkeää tiedostaa, mitä toisen yhteistyötahon työnkuvaan kuuluu.

6.1 Viittomakielen tulkki

Viittomakielen tulkin koulutus on 240 opintopisteen laajuinen ammattikorkeakoulu tason tutkinto. Viittomakielentulkiksi on mahdollista opiskella kolmella eri paikkakunnalla: Humanistisessa ammattikorkeakoulussa (HUMAK) Kuopiossa ja Helsingissä sekä Diakonia-ammattikorkeakoulussa (DIAK) Turussa. (DIAK & HUMAK 2013.)

Viittomakielen tulkit voivat halutessaan suuntautua pedagogiikkaan, jonka myötä tulkeilla on mahdollisuus toimia tulkkausalan tehtävien lisäksi myös viittomakommunikaation opettajana. Suuntautumisopinnot ovat 30 opintopisteen laajuiset.

Varhaiskuntoutustyöryhmään kuuluu joukko eri alojen ammattilaisia. Varhaiskuntoutuksen painopisteet ovat aina lapsen yksilöllisistä kehitystavoitteista riippuvaisia. (Kehitysvammaisten tukiliitto 2009, 44.) Koen, että viittomakommunikaation opettaja on myös osa varhaiskuntoutustyöryhmää.

Ajattelen, että viittomakielen tulkin rooli osana varhaiskuntoutusta on tarjota perheelle laadukasta opetusta viittomakommunikaation käytöstä. Mielestäni laadukas opetus pystyy vastaamaan jokaisen perheen yksilöllisiin tarpeisiin. Opetukseen kuuluu niin viittomien opetus kuin viittomien käytön ohjaus arjen tilanteissa.

Viittomakommunikaation opettaja saa toimeksiannon perheopetuksesta kunnalta (A. Leinonen, henkilökohtainen tiedonanto 28.5.2013). Autio & Ylijoki (2005) kertovat, että kuntien resursseista riippuen perheille tarjottavan viittomaopetuksen määrä vaihtelee paikkakunnittain (Akkola, Hietikko & Viitala 2012, 19).

6.2 Puheterapeutti

Puheterapeutin koulutus on 300 opintopisteen laajuinen yliopistotason tutkinto. Puheterapeutit opiskelevat pääaineenaan logopediaa ja valmistuvat filosofian maisteterieiksi humanistisesta tiedekunnasta (Oulun Yliopisto 2013).

Logopedialla tarkoitetaan tieteenalaa, jonka tutkimuskohteina ovat äänen, puheen, kielen ja kommunikaation häiriöiden ilmenemismuodot. Lisäksi logopediassa pohditaan edellä mainittujen tutkimuskohteiden lisäksi, mistä kielen ja kommunikaation häiriöt johtuvat ja kuinka niitä on mahdollista kuntouttaa. Puheterapia on lääkinällistä kuntoutusta, joka kuuluu sekä perusterveydenhuollon että erikoissairaanhoidon palveluihin. (Oulun Yliopisto, 2013; Suomen Puheterapialiitto ry, 2013.) Ajattelen, että puheterapeutti on tärkeä osa Down-lapsen moniammatillista kuntoutustyöryhmää. Puheterapeutin roolina on myös informoida perhettä ja lapsen lähipiiriä Down-lapsen puheen ja kielen kehityksen eri vaiheista. Informoimisen lisäksi puheterapeutti ohjaa lapsen lähiympäristöä tukemaan lapsen vuorovaikutusta ja havaitsemaan lapsen kommunikointialoitteita. (Leinonen 2012.)

Down-lasten puheterapialla pyritään tukemaan lapsen kielen- ja puheenkehitystä laaja-alaisesti. Puheterapiaan kuuluu erityisesti puheen tuottamisen harjoitukset sekä puhetta tukevien ja korvaavien menetelmien harjoittelua. Puhetta tukevat ja korvaavat menetelmät sisältävät esimerkiksi kuvien ja viittomien käytön opettelua. Viittomien ja kuvien käyttöä harjoitellaan osana Down-lapsen itseilmaisun menetelmää. (Leinonen 2012.) Toimeksianto puheterapiajaksosta tulee puheterapeutille yleensä julkisen terveydenhoidon välityksellä (Kehitysvammaisten tukiliitto 2009, 45).

7 TOTEUTUS

Opinnäytetyöni toiminnallisen osuuden lisäksi keskityin teoretiedon keräämiseen, omien havaintojen reflektointiin sekä haastattelun perusteella tehtyjen johtopäätösten kirjaamiseen.

Toiminnallisen osuuden rakentuminen alkoi alkupalaverilla opinnäytetyöni ohjaaja Anu Leinosen kanssa 2.3.2012. Anu Leinonen toi esille millaisia tarpeita perheen Down-lapsella on viittomakommunikaation opetuksen näkökulmasta. Opetus rakentui näiden tarpeiden pohjalta. Lisäksi otin huomioon opetuksen suunnittelussa perheen toiveet.

Kirjallisen osuuden toteutus rakentui tietoperustan kartoittamisella ja siihen syventymisellä. Etsin erityisesti moniammatillisuutta, Downin syndroomaa sekä Down-lapsien kuntoutusta ja kielenkehitystä kuvailevaa kirjallisuutta. Kartoitetun tietoperustan pohjalta määrittelin lopullisen aiheenrajauksen sekä työn tutkimuskysymykset. Aiheenrajauksen ja tutkimuskysymyksien selkeydyttyä myös tutkimusmenetelmät varmistuivat. Tutkimuskysymykset ohjasivat minua haastattelurungon suunnittelussa. Haastattelurungon sekä haastattelun tein vasta opinnäytetyöprosessin loppuvaiheessa. Halusin, että yhteistyömme opetuksen tiimoilta oli päättynyt ennen kuin aloin selvittää Anu Leinosen ajatuksia yhteistyön vaikutuksista. Haastattelulla halusin selvittää ajatuksia tästä produktiosta sekä yleisellä tasolla.

Yksi suurimmista haasteistani oli saatavilla olevan tiedon valtava määrä. Tietoa etsimistäni aiheista oli runsaasti tarjolla, joten minun oli todella keskityttävä miettimään mitkä asiat olivat oleellisia tutkimuskysymyksieni näkökulmasta. Lisäksi tutkimusaineistoon tutustuminen vei paljon aikaa, sillä en halunnut käyttää tietoa ennen kuin olin saanut varmuuden tiedon paikkansapitävyydestä. Varmuuden sain tutustuessani useampaan samaa aihetta käsittelevään tietoon.

Tutkimusaineistoon tutustuminen ja lähteiden luotettavuuden arviointi ovat osa tutkimusetiikkaa. Mietin myös muilta osin työni eettisyyttä. Yhtenä pääkohtana on ollut vuonna 1999 voimaan tullut henkilötietolaki, joka käsittää muun muassa

aineiston keräämisen, analysoinnin sekä tietojen luovuttamisen ja arkistoinnin (Kuula 2006, 12-13). Olen pohtinut runsaasti sitä kuinka opettamastani perheestä kirjoitan. En ole halunnut että perhe on tunnistettavissa työstäni. Olen pyrkinyt anonysoimaan perheen. Olen käyttänyt perheen lapsesta nimitystä ”Down-lapsi” läpi opinnäytetyöni. En ole eritellyt lapsen sukupuolta enkä tuonut esille lapsen tarkkaa ikää. Tutkielmastani ei myöskään käy ilmi, millä paikkakunnalla perhe asuu.

Poikkeavaa on kuitenkin se, että tuon esille haastateltavani nimen. Tämä johtuu kuitenkin siitä, että haastateltavani on myös opinnäytetyöni tilaaja. Mikäli olisin salannut haastateltavani nimen, olisin johdatellut lukijaa uskomaan, että kyseessä on täysin työhöni liittymätön henkilö.

Internet-lähteitä olen käyttänyt harkiten. Olen tarkistanut lähteiden kirjoittajan taustatietoja sekä miettinyt, mikä sivusto kyseisen tiedon tarjoaa. Näiden perusteiden pohjalta olen muodostanut arvioni Internet-lähteen luotettavuudesta. Arvioni pohjalta olen käyttänyt tai jättänyt käyttämättä löytämiäni lähteitä.

8 TULOKSET

Lähden purkamaan opinnäytetyöni tuloksia tutkimuskysymysteni kautta. Tulosten purku tapahtuu niin omien havaintojen kuin haastattelun avulla saatujen tietojen pohjalta. Ensimmäisenä tutkimuskysymykseni oli ”Kuinka puheterapeutin ammatillisen näkemyksen hyödyntäminen tukee viittomaopetuksen suunnittelua kun opetettavassa perheessä on Down-lapsi?”

Ensimmäisen tulos on, että puheterapeutin ammatillinen näkemys avasi omaa tietämystäni opettavan perheen Down-lapsen kielenkehityksen vaiheesta sekä tarpeista. Tällä tavoin pystyin suunnittelemaan perheellä juuri heidän tarpeitaan vastaavan opetusrungon. Otin myös huomioon perheen toiveet, mutta puheterapeutin ja perheen toiveet osoittautuivat jokseenkin erilaisiksi. Esimerkiksi perheen toiveet opetuksesta voivat vastata tämänhetkistä tarvetta, mutta puheterapeutin näkemyksen hyödyntäminen mahdollistaa tarjoamaan perheelle

välineitä myös tulevaisuutta ajatellen. Kokemukseni aiheesta oli, että perhe ei vielä osannut ajatella kysymyssanojen opetteluun tärkeyttä, sillä ne eivät olleet lapsen kanssa vielä olleet ajankohtaisia. Puheterapeutin mukaan ne oli siitä huolimatta hyvä ottaa osaksi opetusta, sillä niihin oltaisiin pian perehtymässä tämän lapsen puheterapiassa.

Edellä todettuun perustuu huomio, joka on että perheellä ei välttämättä ole selvää käsitystä viittomaopetuksen tarpeista. Perhe voi kokea, että kaikki opetus, jota on saatavana, on tarpeellista. Toki näin onkin tietyltä osin, mutta mahdollisuus yhteistyöhön perheen lapsen hoitavan puheterapeutin kanssa mahdollisti lapsen tarpeisiin kohdistetun opetuksen suunnittelun.

Vaikka olen tutkielmassani painottanut puheterapeutin ja viittomakielen tulkin yhteistyön vaikutuksia, haluan tässä kohtaa tulosten käsittelyä painottaa, että perhe tulee nähdä myös osana yhteistyötä. Mielestäni on äärimmäisen tärkeää, että perheen toiveet otetaan huomioon ja puheterapeutin näkemyksen avulla ikään kuin täydennetään perheen opetuksen suunnittelua. Lapselle koti on aina luonnollisin oppimisympäristö ja vanhemmat tärkeimmät vaikuttajat lapsen kehitykselle (Launonen 2011, 264-267). Lapsen ja vanhemman vuorovaikutus on kaiken toiminnan ydin, kuten Launonen (2011, 264-267) toi esille listatessaan varhaiskuntoutuksen viisi lähtökohtaa.

Uskon vahvasti, että vanhempien toiveiden ja tarpeiden huomioiminen opetuksen suunnittelussa mahdollistaa sen, että opetettavat aiheet vastaavat perheen arjen tarpeita. Arjessa käytettävät viittomat ja arjen tarpeita vastaavan opetuksen suunnittelu tukee vanhempien mahdollisuutta toimia hyvänä kielimallina lapselle. Kielimallilla tarkoitetaan lapsen ympäristöä, josta lapsi mallintaa omaa tapaansa kommunikoida. Kielimallin avulla lapsen itseilmaisu kehittyy ja puheen ymmärtäminen helpottuu käsitteiden sekä asioiden syy- ja seuraussuhteiden hahmottamisen kautta (Liikanen 2009). Ymmärtämisen ja ymmärretyksi tulemisen vaikeudet näkyvät kaikenikäisissä ihmisissä. Lapsuudesta lähtien itsensä ilmaisemisen tärkeys on merkittävä, sillä kyky ilmaista itseään liittyy vahvasti kykyyn olla itsenäinen sekä arvostaa ja kunnioittaa itseään. Hyvä kieliymäristö koostuu ympäristöstä, jonka

toimijat käyttävät lapselle ominaista ilmaisun muotoa ja toimivat lapselle kielimallina (von Tetzchner & Martizen 2000, 14-15, 316).

Kolmas huomioni liittyi lasta ja perhettä motivoivien tehtävien suunnittelun helpottumiseen. Koin että puheterapeutilta saamani tiedon perusteella minulla oli mahdollisuus suunnitella opetustunneille perhettä motivoivia tehtäviä. Vaikka opetus oli suunnattu ensisijaisesti perheen vanhemmille, koin että oli tärkeää olla valmistautunut opetuskertoille myös perheen Down-lasta motivoivilla tehtävillä. Down-lapsien motivoiminen on tärkeää, sillä Down-lapset näyttävät olevan vuorovaikutuksessaan passiivisempia ja aloitteettomampia (Launonen 1996, 47). Samaa asiaa toi esille myös Anu Leinonen haastattelussa.

”Jos on tällainen hoitava puheterapeutti, joka saattanut jo vuosia tuntea perheen ja on jo syntynyt luottamuksellinen suhde perheeseen. Sitä kautta puheterapeutinkin pystyy hieman kertomaan perheen tilanteesta. Millaiset opetustavat voisivat toimia ja olisivat motivoivia. Lisäksi olisi mahdollista kertoa perheen arjen tilanteista ja sanastosta, jota erityisesti tarvitaan.

Lisäksi hoitavan puheterapeutin ammatillisen näkymyksen hyödyntäminen tuki opetuksen suunnittelua siten, että hän antoi ideoita opetusmateriaalin työstämiseen ja opetustunnin suunnitteluun. Havaintoni liittyi tilanteeseen, jossa kerroin Anu Leinoselle ideastani opetella perheenjäsenten-viittomia valokuvista. Puheterapeutin idean myötä harjoitukseen perheenjäsenistä lisättiin verbaalit. Tällä tavoin toimittaessa harjoitus monipuolistui. Itse en tätä osannut ajatella ilman puheterapeutin ideaa. Harjoitukseen oli hyvin helppo lisätä verbaalit, lisäämällä kuvassa esiintyvän henkilöön kysymys; ja mitä hän tekee?

Neljäs huomioni on, että viittomakielentulkkien ja puheterapeuttien vähäinen yhteistyö aiheuttaa lisäkuormitusta molemmille tahoille. Epäilen tämän olevan osittain syytä vähäiseen yhteistyöhön. Kyseinen asia on kuitenkin kaksitahoinen. Toisaalta itse koin yhteydenpidon ja tiedon vaihtamisen helppona, sillä nykyään on mahdollisuus tiedonvaihtoon tietoteknisten apuvälineiden kuten sähköpostin välityksellä. Toisaalta taas tiedonvaihtoa vaikeutti salassapitovelvollisuus puheterapeutin taholta.

Yhteydenpito on sinänsä helppoa, ellei muuta kautta saa tietoonsa hoitavan puheterapeutin yhteystietoja, voi niitä tiedustella opetettavalta perheeltä. Tieto siitä kuka toimii lapsen hoitavana puheterapeutina on mahdollista saada opetustilauksen yhteydessä, mutta mikäli näin ei ole, kannattaa asiaa kysyä suoraan perheen vanhemmilta. Samalla on tärkeää keskustella perheen kanssa siitä mihin yhteystietoja aikoo käyttää sekä miksi. Aivan kuten viittomakielentulkit, myös puheterapeutit ovat salassapitovelvollisia. Puheterapeuttien ammattieettisissä periaatteissa sanotaan, että ”puheterapeutti on laista johtuvia poikkeuksia lukuun ottamatta velvollinen olemaan vaiti niistä asioista, jotka hän saa tietoonsa toimiessaan puheterapeutina. Vaitiolovelvollisuus koskee myös asiakassuhteen olemassaoloa ja jatkuu sen päätyttyä.” (Suomen Puheterapeuttiliitto ry 2007, 2.)

Käytännön tasolla puheterapeutin salassapitovelvollisuus aiheutti sen, että minun tuli aina erikseen pyytää perheeltä lupa yhteydenottoon ja tiedonvaihtoon. Sama asia tuli myös esille haastattelussa, kun kerroin havainnostani haastateltavalle.

”No, meillehän tämä on ihan arkipäivää, että joudutaan kysymään jokaikiseen yhteydenottoon kirjallinen lupa vanhemmilta eli me tarvitaan aina kirjallinen lupa, jos keskustellaan lapsen asioista. Olipa sitten kyse siitä että otetaan yhteys terveyskeskukseen tai yksityispuolelle, koska me ollaan terveydenhuollon ammattilaisia ja silloin lupa tietojen luovuttamiseen on välttämätön. Mutta jos ajatellaan, että olisi tällainen aloituspalaveri, jossa olisi mahdollista käydä läpi näitä asioita yhdessä, niin siinä samassa yhteydessä voitaisiin pyytää vanhemmilta kirjallisen lupa tietojen vaihtamista varten.”

Mielestäni systemaattinen eli järjestelmällinen toimiminen yhteistyössä voisi vaikuttaa positiivisella tavalla myös tiedonvaihtoon liittyviin ongelmiin. Mikäli viittomakielentulkeilla ja puheterapeuteilla olisi myös laajemmin Suomessa käytössään käytäntö, jonka mukaan tulkki ja terapeutti tapaavat tai ovat yhteydessä ennen opetuksen alkua, voitaisiin lupa-asiaan liittyviin ongelmiin keksiä luultavasti jokin ratkaisu. Yhtenä vaihtoehtona voisi olla lomakepohja, jonka allekirjoittamisen jälkeen tiedonvaihto voisi toimia keskeytyksittä.

Lisäksi vähäiselle yhteistyölle voi olla syynä tietämättömyys käytänteistä sekä asian vieraus. Yhteistyön onnistuminen vaatii myös taitoa työskennellä moniammatillisessa vuorovaikutuksessa (Karila & Nummenmaa 2001, 23). Tämä voi myös olla syynä, ettei uskalleta lähestyä toisen ammattikunnan edustajaa. Tärkeää olisi kuitenkin muistaa, että viittomakielentulkit sekä puheterapeutit toimivat molemmat lapsen parhaaksi omilla tahoillaan. Uskon, että näiden tahojen yhdistämisellä saataisiin aikaan tehokkaampaa, kohdistetumpaa, sekä asiakkaan tarpeita paremmin palvelevaa toimintaa. Haastateltavanikin toi samaa asiaa ilmi.

”On paljon hyödyllisempää, että monet toimijat jotka toimii saman perheen ja saman lapsen ympärillä tekisivät yhteistyötä sen sijaan, että tehtäisiin vain oma osuus. Yhteistyön osana voisi olla yhteiset palaverit tai joku yhteinen kerta milloin käytäisiin läpi esimerkiksi viittomien aihioita. Ajattelen näin, koska tämän tyyppinen yhteistyö on paljon hedelmällisempää kuin se, että jokainen tekee vain sen oman siivun, koska kuitenkin kaikki ajetaan sitä samaa asiaa ja halutaan tukea lapsen kehitystä.”

Toinen tutkimuskysymykseni oli ”Mitä viittomakielentulkkien tulee huomioida suunnitellessaan viittomaopetusta perheelle, jossa on Down-lapsi?”

Ensimmäisenä tuon ilmi havainnon, jota tukemaan en löytänyt kirjallisuutta, mutta tässä tilanteessa koen tärkeänä tuottaa uutta tietoa. Kyseessä on havainto lapsen kohtaamisen tärkeydestä. Ensimmäisellä opetuskerralla kaikki oli minulle uutta, opetustilanne, opetettavan perheen kohtaaminen sekä Down-lapsen kohtaaminen. Jälkikäteen tilannetta pohtiessani koin, että jätin lapsen liian vähälle huomiolle kohdatessani hänet ensimmäistä kertaa. Huomioni keskittyi vastassa olleeseen vanhempaan lapsen huomioimisen sijaan. Tämä ensimmäinen opetuskerta loppui suunniteltua aikaisemmin, sillä perheen Down-lapsi ei hyväksynytkään opetustilannetta. Hän oli hyvin kiukkuinen ja itkuherkkä. Tästä syystä jouduimme vanhemman kanssa lopettamaan opetustilanteen suunniteltua aikaisemmin ja päätimme koettaa seuraavalla viikolla uudestaan. Vanhempi analysoi tilannetta sanomalla minulle:

”Tässä nyt on varmasti kyse siitä, että Lapsi (nimi muutettu) ajattelee, että varastat minut häneltä.”

Jäin opetuksen jälkeen pohtimaan, mitä olisin voinut tehdä toisin. Olisinko voinut omalla käytökselläni tai toimintatavallani ehkäistä tapahtunutta? Tulin siihen tulokseen, että seuraavalla kerralla huomioin lapsen eri tavalla mennessäni opetustilanteeseen. Tämä päätös osoittautui hyväksi, sillä samankaltaista käytöstä lapsen osalta ei enää ilmennyt seuraavien opetuskertojen aikana. Käytännössä lapsen huomioiminen tarkoitti lapsen kuulumisten kyselyä tai vaikkapa kesken olevan leikin kommentointia. Tärkeintä ei varmasti ole se, mitä tekee huomioidessaan lasta, vaan se, että huomioi lasta ja antaa aikaa opetuksen alussa lapselle ja yhteisen kommunikaation vahvistamiselle.

Tämänkaltainen lapsen huomioiminen tukee mielestäni loistavasti myös opetusta, sillä vanhempi tai vanhemmat sekä muut mahdolliset perheenjäsenet näkevät, kuinka tukiviittomia on mahdollista käyttää arkisessa vuorovaikutustilanteessa. He saavat mallin tukiviittomien käytöstä, jonka avulla heidän on helpompi harjoitella omia vuorovaikutustaitojaan tukiviittomia käyttäen.

Havaintoni lapsen kohtaamisen tärkeydestä perustuu kokemukseeni tästä yhdestä lapsesta ja tilanteesta, eli tieto ei ole yleistettävissä. On myös mahdollista, että tekemäni havainto liittyi enemmänkin seuraavaksi esittelemääni havaintoon. Siltikään en halua vähätellä tekemääni havaintoa lapsen kohtaamisen tärkeydestä, ja koen sen aihetta käsittelevän kirjallisuuden puutteellisuudesta huolimatta arvokkaaksi.

Toisena havaintona on Down-lasten voimakas tahdonilmaisu, jota myös Down-lapsia käsittelevä kirjallisuus tuo ilmi. Leikki-ikäisillä Down-lapsilla esiintyy usein itsepäisyyttä (Kallunki, Wilska & Leisti 1988, 50). Tämä voi viittomakommunikaation opettajan näkökulmasta tarkoittaa sitä, että kaikki ei suju aina kuten on etukäteen suunnitellut. Myös haastateltavani toi samaa asiaa esille haastattelun loppuvaiheessa, jolloin annoin hänelle vapauden kertoa mitä mieleen vielä tulee aiheeseen liittyen.

"Down-lapset on vähän sellaisia, että aina kaikki ei mene suunnitelmien mukaan. Siitä ei kannata lannistua!"

Viittomakommunikaation opettajana toimiessa tähän on mielestäni hyvä varautua eikä tilanteesta kannata syyttää itseään. Kyse on suhteellisen yleisestä ilmiöstä Down-lasten keskuudessa. Leikki-iässä esiintyvä itsepäisyys on seurausta uhmakaudesta, jolloin Down-lapsi kokeilee rajojaan ja omaa tahtoaan. Tänä aikakautena voimakkaat tahdonilmaisut eivät ole harvinaisia. Ilmiön uskotaan liittyvän Down-lapsen suhteellisen hitaaseen reagoitokykyyn, jolloin uusiin asioihin suhtautuminen voi vielä oman aikansa. Voimakkaasta uhmakaudesta huolimatta Down-lapset ovat yleensä iloisia ja myönteisiä lapsia (Kallunki ym. 1988, 50.) Samaa asiaa Down-lasten positiivisuudesta toi esille myös haastateltavani:

"Nämähän on siinä mielessä aivan ihania nämä Down-lapset, että he ovat niin sosiaalisia ja kiinnostuvat monesti uusista asioista. Siinä mielessä on varmasti tosi mukava viittomaopetusta heille pitää, sitten kun löytänyt sen lasta motivoivan tekijän"

Kolmantena havaintona on Down-lapsien yksilöllisyys. Olen opinnäytetyöni toiminnallisen osuuden toteuttamisen aikana opettanut myös toista perhettä, jossa on Down-lapsi. Tämä toinen perhe ei liity opinnäytetyöhöni millään tavoin, vaan oli osa suuntautumiseni harjoittelua. Havaitsin kuitenkin, että erot Down-lasten välillä voivat olla selkeitä. Eroa oli muun muassa lasten kielen kehityksen vaiheessa ja käytettyjen viittomien määrässä, vaikka kyseessä olivat lähes saman ikäiset lapset. Myös luonteen temperamentissa ja motivaatiossa opetusta kohtaan oli eroja.

Yksilöllisyys ja yksilölliset tarpeet ovat nousseet esillä myös läpi tutkielmani tietoperustaosuuden. Yksilöllisyyttä painotetaan niin Down-lapsen kuntoutuksesta kuin Downin syndrooman määritelmästä puhuttaessa. Tämä on mielestäni myös havainto, joka vastaa molempiin tutkielmani tutkimuskysymyksiin. Ensimmäiseen se vastaa siten, että viittomakielen tulkkien ja puheterapeuttien yhteistyö vaikuttaa viittomaopetuksen suunnitteluun positiivisella tavalla. Positiivisuus liittyy vahvasti

mahdollisuuteen saada spesifiä tietoa yksittäisen lapsen yksilöllisistä tarpeista sekä kielenkehityksen vaiheesta.

Toiseen tutkimuskysymykseeni sekä samalla myös ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni yksilöllisyys liittyy siten, että viittomaopettaja ei saa opetusta suunnitellessaan keskittyä Down-lapsen diagnoosiin vaan hänen tulisi nähdä lapsi kokonaisuutena. Lapsen kokonaisuuteen vaikuttavat yksilölliset erityispiirteet, Downin syndroomalle tyypilliset piirteet, kielelliset osatekijät, ympäristö sekä odotettavissa olevat kehitys- ja elikaari (Rondal & Buckley 2004, 1.) Tällöin tullaan tilanteeseen, jossa puheterapeutin ammatillisen osaamisen hyödyntäminen korostuu.

Ajattelenkin, että havaintoni lapsen yksilöllisyydestä on lähtökohtana molempiin tutkimuskysymyksiini. Ajattelen, että Down-lapsen yksilöllisyys on täten havainnoistani tärkein ja sen kunnioittaminen mielestäni elinehto onnistuneen perheopetuksen suunnittelulle. .

9. POHDINTA

Mielestäni opinnäytetyöprosessi kokonaisuudessa oli onnistunut. Olen oppinut runsaasti uutta tietoa molempiin tutkimuskysymyksiini liittyen. Kaikki oppimani asiat eivät ole päätyneet tutkielman sivuille, sillä aihetta oli rajattava ja oli keskityttävä tuomaan esille vain oleelliset asiat tutkimuskysymysten näkökulmasta.

Opinnäytetyöprosessi paransi taitojani tiedon etsijänä ja sen muokkaajana. Opin hahmottamaan kokonaisuuksia tutkitun tiedon pohjalta. Hahmotan nyt viittomakielen tulkin roolin osana varhaiskuntoutusta. Sain arvokasta kokemusta yhteistyössä toimimisesta, jota tulen varmasti hyödyntämään työelämässä. Sain tutkielmani myötä esille tuloksia, jotka olivat osittain hyvin yllättäviä ja uskon niistä olevan aitoa hyötyä ammattialan kehittymisen ja ammattialalla toimimisen näkökulmasta.

Opinnäytetyöni on keskittynyt pääasiassa viittomakielentulkin näkökulman pohtimiseen. Olen kuitenkin pyrkinyt tuomaan esille myös tutkielmani toisen osapuolen, puheterapeutin näkökulmaa. Mielestäni olisi mielenkiintoista saada tarkempaa tietoa puheterapeutin näkökulmasta. Lisäksi koska opinnäytetyöni keskittyy vastaamaan kysymykseen, miksi yhteistyötä olisi hyvä kehittää toimivammaksi, olisi tärkeää saada uutta tietoa siitä, millä tavoin ja keinoin yhteistyötä on mahdollista kehittää. Viimeisimpään jatkokysymys ehdotukseen vastaan omalta osaltani suppeasti antamalla lukijalle toimintamallin, jonka mukaan on mahdollista ottaa yhteys perheen hoitavaan puheterapeuttiin ja aloittaa yhteistyössä toimiminen.

Tämän hetkisen osaamiseni ja kokemukseni perusteella suosittelen seuraavaa toimintamallia viittomakielen tulkeille, jotka ovat juuri saaneet toimeksiannon perheopetuksesta ja haluavat hyötyä tulkkien ja puheterapeuttien välisestä yhteistyöstä. Mielestäni tämä on yleispätevä toimintatapa, joka ei rajoitu pelkästään perheopetukseen, jossa opetettavasti perheessä on Down-lapsi.

Kun olet saanut tiedon toimeksiannosta perheopetuksesta, selvitä kuka on perheen lapsen hoitava puheterapeutti. Ilmoita opetettavalle perheelle, että haluat konsultoida

puheterapeuttia ennen opetuksen alkua. Huomioi jo tässä kohtaa puheterapeutin salassapitovelvollisuus. Mikäli haluat säästää perheen voimavaroja ja mahdollistaa heille mahdollisimman laadukkaan palvelun, joka tietenkin on aina suositeltavaa, tulisi sinulla tai yritykselläsi olla valmis lomakepohja tai toimintamalli, jonka mukaan toimiminen mahdollistaisi vaivattoman toimimisen tietojenvaihtolanteessa .

Tällaista lomakepohjaa ei vielä ole olemassa, mutta uskon, että mikäli lomakkeesta käy ilmi seuraavat asiat, voidaan sitä käyttää ennen virallisen dokumentin suunnittelua ja toteuttamista. Lomakkeesta tulisi käydä ilmi ainakin seuraavat asiat: asianomaiset, heidän yhteystietonsa, mitä asiaa lomake koskee, perustelu siitä miksi tietojen luovuttaminen viittomakielentulkin ja puheterapeutin välillä on oleellista ja mihin sillä pyritään. Lisäksi mille aikavälille tietojen luovuttaminen on sallittu. Erityisesti painotan sitä, että lomakkeesta tulisi käydä ilmi, että molemmat osapuolet (tulkki ja terapeutti) ovat sitoutuneet työssään noudattamaan ehdotonta vaitiolovelvollisuutta. Tällöin perheellä on varmuus siitä, että tulkki ja terapeutti eivät käytä väärin saamiaan tietoja tai luovuta niitä eteenpäin ulkopuolisille tahoille tai henkilöille.

Kun olet saanut perheeltä suostumuksen konsultoida perheen hoitavaa puheterapeuttia, ota häneen mahdollisimman pian yhteyttä. Huomioi puheterapeutin työn kiireisyys eli älä odota, että saat vastauksen heti seuraavana päivänä. Puheterapeuttia voi lähestyä myös puhelimitse, mutta itse koen, että ensimmäinen yhteydenotto on hyvä tehdä sähköpostitse. Tässä vaiheessa ei ole vielä tiedossa puheterapeutin mahdollisuutta vastata puheluihin niin sanottuna virka-aikana. Sähköpostissa on myös helppo tuoda selkeästi esille kaikki oleelliset asiat. Molemmat tahot voivat vastata sähköpostiin oman aikataulunsa mukaisesti. Tämän lisäksi sähköposti säilyttää käydyt keskustelut. Tulkin ei tarvitse tehdä puhelinkeskustelun aikana muistiinpanoja. Sähköpostitse saatu tieto on siis siinä mielessä luotettavampaa, sille siihen voi palata myös jälkikäteen ja on mahdollisuus, että tulkki olisi kuullut tai ymmärtänyt jotain väärin on poissuljettu.

Kerro sähköpostissa kuka olet ja miksi lähestyt häntä. Voit myös ehdottaa tapaamista tai pyytää häntä vastaamaan kysymyksiisi sähköpostitse. Huomio tässä kohtaa puheterapeutin salassapitovelvollisuus ja kerro hänelle, mikäli perheen kanssa on

tehty sopimus tietojen luovuttamisesta, sekä ilmoita kuinka sen hänelle toimitat. On myös mahdollista, että sopimus tietojen luovuttamisesta solmitaan yhteisessä palaverissa, jossa kaikki osapuolet (puheterapeutti, tulkki ja perhe) ovat läsnä.

Yhteisen palaverin edut ovat laajemmat kuin tietojen luovuttamiseen liittyvän sopimuksen solmiminen. Tällöin voitaisiin yhdessä perheen ja terapeutin kanssa selvittää heidän näkemyksiään ja toiveita tulevan opetuksen sisällöstä ja tavoitteista. Erityisen hedelmällisenä näen tilanteen, jossa kaikki olisivat läsnä yhtäaikaan. Yhteinen palaveri ennen opetuksen alkua olisi myös luultavasti tapa, joka säästäisi kaikkien osapuolten aikaa. Realistisesti ajateltuna yhteisen palaverin järjestäminen ei välttämättä ole kuitenkaan aina aikataulullisesti mahdollista. Puheterapeutti ja viittomakielen tulkki voisivat tavata myös ilman perheen edustajaa tai käydä keskenäistä tietojen vaihtoa sähköpostitse. Mikäli perheen edustaja ei ole ollut läsnä aloituspalaverissa, eikä ole tietoinen siitä, mitä puheterapeutti ja viittomakielentulkki ovat keskenään aiheesta jutelleet, tulee perhettä ehdottomasti informoida käydyistä keskusteluista esimerkiksi opetuksen ensimmäisellä kertalla. Tällöin on hyvä hetki tehdä yhdessä vanhemman tai vanhempien kanssa opetussuunnitelma, joka pohjautuu niin perheen kuin hoitavan puheterapeutinkin näkymyksiin ja toiveisiin sekä ennen kaikkea aina yksittäisen lapsen yksilöllisiin tarpeisiin.

Toivon, että tutkielmani lukemisen jälkeen lukijalle on syntynyt selkeä kuva yhteistyön vaikutuksista perheopetuksen suunnittelulle, sekä into toteuttaa seuraava perheopetus yhteistyötä hyödyntäen. Toivon myös, että edellä kuvaamani toimintamallin myötä ymmärrys siitä, ettei yhteistyössä toimiminen vaadi suuria ponnisteluja, on lisääntynyt. Loppusanoiksi tutkielmalleni olen valinnut Karilan & Nummenmaan (2001,151) pohdinnan siitä, millaiseksi he kokevat moniammatillisuuden. Mielestäni seuraava pohdinta kuvaa loistavasti sitä mitä olen saanut opinnäytetyöni prosessin aikana todeta. Toivon, että mahdollisimman moni alalla toimiva uskaltautuisi rajojen rikkojaksi.

”Moniammatillisuuden maisema on moniulotteinen. Siihen astuminen edellyttää rohkeutta ylittää niin omassa itsessä kuin työ- ja koulutusyhteisöjen kulttuurissa olevia rajoja ja rajoituksia. Rajojen rikkominen mahdollistaa kuitenkin uusien näköalojen avautumisen. Siksi siihen kannattaa uskaltautua.”

LÄHTEET

Akkola, Stina & Hietikko, Sini & Viitala, Emmi 2012. Kohtaamattomuuksia. Tukiviittomaopetus Varsinais-Suomessa keväällä 2012. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.

Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viittomakielentulkin koulutusohjelma. Viitattu 27.3.2012.

<http://www.diak.fi/hakijalle/Koulutusohjelmat/viittomakielentulkin%20ko/Sivut/default.aspx>

Fergus, Katleen 2009. Features of Down Syndrome. An Overview of the Features and Characteristics of People with Down Syndrome. Viitattu 23.3.2013

http://downsyndrome.about.com/od/featuresofdownsyndrome/a/featurelong_ro.htm

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2010. Tutki ja kirjoita. 15.-16. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viittomakielentulkki (AMK) – Viittomakielentulkin koulutusohjelma. Viitattu 27.3.2012. <http://www.humak.fi/opiskelu/opiskelu-humakissa/amk-tutkinnot-nuorille/viittomakielentulkki>

Kallunki, Ingelin & Leisti, Jaakko & Wilska, Maija 1988. Downin oireyhtymä. 2. painos. Hämeenlinna: Karisto Oy

Karila, Kirsti & Nummenmaa, Anna Raija 2001. Matkalla moniammatillisuuteen. Kuvauskohteena päiväkot. 1. painos. Helsinki: WSOY

Kaski, Markus & Manninen, Anja & Mölsä, Pekka & Pihko, Helena 1997. Kehitysvammaisuus. 7.-8. painos. Helsinki: WSOY

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. 2009. Lapsellamme on Down (toim.) Sanna Välikkilä. Tampere: Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. Viitattu 18.1.2013.

http://www.kvtl.fi/media/Julkaisut/Oppaat/1267695440lapsellamme_on_down.pdf

Koski, Sohvi & Koskiniemi, Tanja 2011. Yhteistyön avaimet. Toimintamalli tukiviittomaopettajien ja puheterapeuttien moniammatilliseen yhteistyöhön. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.

Kuivalainen, Henrietta 2001. Vanhempien ja viittomaopettajien kokemuksia viittomien perheopetuksesta dysfaattisten lapsen perheessä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.

Kujala, Raila & Savonsalmi, Mervi 2012. Pedagogisen suuntautumisen luento 15.11.2012. Kuopio: Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. 1. painos. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Launonen, Kaisa 2011. Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen kuntoutuksen keinoin. Teoksessa Loukusa Soile & Paavola Leila (toim.) Lapset kieltä käyttämässä. Pragmaattisten taitojen kehitys ja sen häiriöt. 1. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 261-277.

Launonen, Kaisa 2006. Kehitysvammaisuuteen liittyviä kielen ja kommunikoinnin piirteitä. Teoksessa Launonen, Kaisa & Korpijaakko-Huuhka, Anna-Maija (toim.) Kommunikoinnin häiriöt. Syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita. 6. painos. Helsinki: Yliopistopaino, 144-164.

Launonen, Kaisa 1996. Ennaltaehkäisevää puheterapiaa: kokemuksia Down syndrooma –lasten varhaiskuntoutuksesta. Teoksessa Hyttinen, Kirsi & Jääskeläinen, Taina & Korjus-Julkunen, Leena & Timonen, Auli & Toivanen, Päivi (toim.) Puheterapian uudet tuulet. Helsinki: Puheterapeuttien Kustannus Oy, 46-67.

Leathard, Audrey 2003. *Interprofessional Collaboration: From Policy to Practice in Health and Social Care*. New York: Brunner-Routledge.

Leinonen, Anu 2012. Opinnäytetyötä koskeva palaveri 2.3.2012. Kuopio: Vaalijalan Pohjois-Savon poliklinikka.

Liikanen, Marja 2009. Puheenpesä. Viitattu 12.3.2012.
<http://www.puheenpesa.fi/resepti.html>

Mundy, Peter & Kasari, Connie & Sigman, Marian, & Ruskin, Ellen (1995). Nonverbal-communication and early language-acquisition in children with Down syndrome and in normally developing children. *Journal Of Speech And Hearing Research*, 157-167. Viitattu 13.2.2013. <http://jslhr.asha.org/cgi/content/abstract/38/1/157>

National Association for Down Syndrome 2012. Facts About Down Syndrome. Viitattu 24.8.2012. http://www.nads.org/pages_new/facts.html

Oulun yliopisto. Logopedian koulutusohjelma. Viitattu 25.3.2013.
<http://www.oulu.fi/koulutustarjonta/education-programmes/logopedian-koulutusohjelma#content-top>

Pietiläinen, Erja 2012. Lapsi, perhe ja palvelusuunnittelu. Teoksessa *Vammaispalvelun käsikirja*. Viitattu 24.8.2012. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/vammaispalvelujen-kasikirja/palveluprosessi/palvelusuunnitelma/lapsi-perhe-ja-palvelusuunnittelu/>

Rinne Koti-Säätiö 2010. KV-TIETOPANKKI. Downin oireyhtymä. Viitattu 27.1.2013
<http://www.kvhtietopankki.fi/oireyhtymat/d/down/>

Rondal, Jean A & Buckley, Sue 2004. *Principles of language intervention*. Teoksessa Rondal Jean A & Buckley Sue (toim.) *Speech and Language Intervention in Down Syndrome*. 2. painos. New York: Whurr Publishers Ltd.

Saarniaho Rami 2005. Lapsen kognitiivinen kehitys. Otavan opisto. Viitattu 16.3.2013.

http://opinnot.internetix.fi/fi/muikku2materiaalit/lukio/ps/ps2/3_kehitys_ikakausittain/02_lapsenkognitiivinenkehitys?C:D=hNqp.gZ2W&m:selres=hNqp.gZ2W

Seppälä, Heikki 2012. Kehitysvammaisen henkilön toimintakyvyn arviointi. Viitattu 23.8.2012. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/vammaispalvelujen-kasikirja/tyovalineita/arviointimenetelmia/kehitysvammaisen-henkilon-toimintakyvyn-arviointi/>

Suomen Puheterapeuttiliitto ry. 2013. Viitattu 17.4.2013.
<http://www.puheterapeuttiliitto.fi/fi/puheterapia/>

Suomen Puheterapeuttiliitto ry. 2007. Ammattieettiset periaatteet. Viitattu 17.4.2013.
<http://www.puheterapeuttiliitto.fi/fi/puheterapia/ammattieettiset+periaatteet/>

Terveystieteiden tutkimuskeskus THL 2013. Vammaispalvelujen käsikirja. Viitattu 27.2.2013. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/vammaispalvelujen-kasikirja/palveluprosessi/palvelusuunnitelma/lapsi-perhe-ja-palvelusuunnittelu/>

von Tetzchner, Stephen & Martinsen, Harald 2000. Johdatus puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin. Suom. Kaisa Launonen. 1. painos. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Turun yliopistollinen keskussairaala 2005. Viitattu 22.8.2012.
<http://www.tyks.fi/fi/1517/1629/>

Vehviläinen, Jukka 2002. Moniammatillinen nuorisotyö. Yksinäisten sanareiden ajasta tiimityöhön. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaalit 2/2002.

Viitapohja, Kari 2010. Kehitysvammahuollon tietopankki. Downin oireyhtymä. Viitattu 27.2.2013. <http://www.kvhtietopankki.fi/syndroma/down.htm>

LIITTEET

Haastattelurunko/apukysymykset:

Aiheen rajausta viittomakommunikaation opettajan ja puheterapeutin yhteistyön vaikutukset perheopetuksen suunnittelussa/toteutuksessa sinun näkökulmastasi

Haastattelun avulla pyrin siis saamaan opinnäytetyössäni myös sinun äänesi, puheterapeutina kuuluville

- Kerro vapaamuotoisesti työhistoriastasi
- Onko työhistorian aikana tullut esille tilanteita, joissa olet tehnyt yhteistyötä viittomaopettajan kanssa? Kerro tilanteista, millaisia ne ovat olleet, miksi jne.
- Oletko kaivannut joskus enemmän yhteistyömahdollisuuksia? Miksi?
- Osaatko sanoa millaisia vaikutuksia yhteistyöllä tai sen lisäämisellä voisi olla? Miksi ajattelet näin?
- Millaista yhteistyötä toivoisit olevan enemmän ja miksi vai oletko tyytyväinen tämänhetkiseen tilanteeseen?
- Mitä ajattelet tämän hetkisestä lainsäädännöstä, jonka mukaan puheterapeutit eivät saa luovuttaa asiakkaidensa tietoja (viittomaopettajille) ilman erillistä lupaa asianomaisilta?
- Mitä toiveita sinulla on viittomakommunikaatio-opettajille?
- Nyt olen opinnäytetyössäni keskittynyt Down-lapsiin, mitä viittomaopettajien olisi mielestäsi tärkeää tietää Down-lapsista
- Mitä muita ajatuksia aihe herättää sinussa? Kerro vapaasti.